

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Абдуллаєв Вагіф Ахмед огли

УДК: 343.85-053.2:316.36](043.3)

**КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНІВ
ТА ПРАВОПОРУШЕНЬ У В СІМЕЙНО-ПОБУТОВІЙ СФЕРІ ЩОДО
ДІТЕЙ**

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник:

д.ю.н, професор (б.в.з.) Блага А.Б.

Рецензент: к.ю.н., доцент Тунтула О.С.

Миколаїв – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вважаючи своїм обов'язком зробити життя дітей вільної від жорстокості і страху, міжнародне співтовариство з підвищеною увагою ставиться до питання попередження жорстокого і безвідповідального поводження з дітьми, в тому числі і у сімейно-побутовій сфері, що знаходить відображення в численних міжнародно-правових документах. Право дитини бути захищеним від «всіх форм фізичного або психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання» розуміється в міжнародному праві як абсолютне, що належить йому від народження, яке повинні захищати держави, приймаючи для цього «всіх необхідних законодавчих, адміністративних та інших заходів» (ст. 4 Конвенції «Про права дитини»).

Демократизація й гуманізація українського суспільства, його становлення в умовах незалежності суттєво активізували пошук нових підходів до гармонізації сімейних відносин, взаєморозуміння між дітьми та батьками. На жаль, незважаючи на це, останнім часом в українській сім'ї поширюються негативні явища, що ускладнюють взаємини між членами родини: конфлікти, що призводять до розлучень, психологічних трагедій, низький матеріальний рівень забезпеченості родини, відсутність педагогічних знань та основ психології, що зумовлюють, жорстокість, насилля у відносинах між дорослими та дітьми.

Не можна оминати увагою той факт, що коли мова йдеться про застосування насильства до дітей – це не одиничний або повторюваний випадок, а саме кримінальне правопорушення, що має всі ознаки злочину [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 81].

Отже, актуальність дослідження обумовлена тим, що запобігання та протидії насильству над дітьми у сімейній сфері є важливим завданням, оскільки жорстоке поводження з дітьми детермінує цілий спектр вкрай несприятливих наслідків для їх фізичного та психічного здоров'я, морального, духовного і

соціального розвитку, що порушує їх соціалізацію, породжує бездоглядність і штовхає до правопорушень.

Ступінь наукової розробки. Кримінально-правові, кримінологічні та соціальні проблеми протидії жорстокому поводженню з дітьми у сімейно-побутовій сфері були предметом наукових досліджень, виконаних такими вченими, як: Б. Ф. Атрощенко, А. М. Бабенко, О. Л. Беспаль, А. Б. Блага, А. О. Галай, Б. М. Головкін, Г. О. Горбова, О. М. Гумін, О. М. Джужа, А. О. Драгоненко, І. В. Жилінкова, С. С. Косенко, О. О. Кочемировська, Л. В. Крижна, В. О. Негодченко, М. Ю. Самченко, Д. М. Тичина, Г. В. Форос, О. В. Шевченко-Бітенська, Я. І. Юрків та багато інших.

Мета і завдання дослідження. Мета магістерської роботи полягає у дослідженні сутності, форм злочинів та правопорушень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері щодо дітей, а також аналізу та узагальненню нормативно-правового забезпечення протидії насильству в сім'ї та механізму боротьби з цим негативним явищем.

Досягнення поставленої мети передбачає постановку і вирішення таких основних завдань:

- дослідити поняття, форми та прояви злочинів та правопорушень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері щодо дітей;
- проаналізувати кількісно-якісні показники насильницьких злочинів та правопорушень в сім'ї в Україні;
- охарактеризувати криміногенні явища і процеси, які детермінують сімейно-побутові злочини щодо дітей;
- узагальнити міжнародно-правові стандарти запобігання та протидії насильству над дітьми у сімейній сфері
- оцінити іноземний досвід запобігання та протидії насильству над дітьми у сімейній сфері;
- систематизувати законодавчо-нормативні акти України у сфері запобігання насильству над дітьми в сім'ї;

- класифікувати систему суб'єктів запобігання злочинам та правопорушенням щодо дітей у сімейно-побутовій сфері;
- охарактеризувати механізм взаємодії суб'єктів запобігання злочинам та правопорушенням щодо дітей у сімейно-побутовій сфері.

Об'єктом дослідження є комплекс суспільних відносин, що виникають у зв'язку з кримінально-правовим і кримінологічних протидією жорстокому поведженню з дітьми.

Предметом дипломної роботи є: соціально-правове явище злочинів та правопорушень щодо дітей у сімейно-побутовій сфері; заходи його спеціально-кримінологічної профілактики; система кримінально-правових норм, спрямованих на протидію жорстокому поведженню з дітьми, і механізм їх застосування.

У якості нормативної бази дипломної роботи виступають: Конституція України, міжнародно-правові акти (зокрема, Женевська Декларація права дитини, Конвенція про права дитини, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, Декларація про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному і міжнародному рівнях), Кримінальний кодекс України, Сімейний кодекс України, інші законодавчі акти щодо запобігання злочинам та правопорушенням щодо дітей у сімейно-побутовій сфері, а також підзаконні нормативно-правові акти Азербайджанської Республіки, Казахстану, Польщі та ін.

Емпірична база дослідження представлена: результатами аналізу та узагальнення статистичних даних за період з 2013 по 2018 рр. щодо злочинів та правопорушень у сімейно-побутовій сфері; довідковими та інформаційними матеріалами про заходи щодо вдосконалення законодавства, спрямованих на попередження злочинам та правопорушенням щодо дітей у сімейно-побутовій сфері.

Методи дослідження. В якості теоретичної основи дослідження виступили основні положення вітчизняної кримінології та кримінального права, а також належні до об'єкта дослідження праці в області теорії права, соціології,

педагогіки, психології, міжнародного, адміністративного, сімейного, трудового права.

Методичною основою дипломної роботи є загальнонауковий діалектичний метод. У процесі вивчення системи заходів кримінально-правового та кримінологічного протидії жорсткому поведженню з дітьми застосовувався також ряд наукових методів: формально-логічний, порівняльно-правовий, системно-структурний, соціологічний, статистичний, історико-правовий.

Основні положення і висновки магістерської роботи знайшли своє відображення у публікаціях, серед яких статті в провідних фахових наукових журналах і виданнях.

Структура дипломної роботи визначена основними цілями і завданнями дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, до якого увійшло 93 примірники. Загальний обсяг магістерської роботи складає 98 аркуша, обсяг основного тексту ___ аркушів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, формулюються мета, завдання, предмет та об'єкт дослідження, вказуються використані методи дослідження і публікації.

У **першому розділі «Кримінологічна характеристика злочинів та правопорушень у сімейно-побутовій сфері щодо дітей»** розкрито поняття, форми та прояви злочинів та правопорушень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері щодо дітей. Також проаналізовано кількісно-якісні показники насильницьких злочинів та правопорушень в сім'ї в Україні. Охарактеризовано криміногенні явища і процеси, які детермінують сімейно-побутові злочини щодо дітей.

Доведено, що причинами злочинів та правопорушень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері щодо дітей на груповому рівні є деформації моральної свідомості та міжособистісних відносин, самооцінки і самосвідомості, деформації правосвідомості, які проявляються в поєднанні певних антисоціальних

переконань, установок, стереотипів, на базі яких формується криміногенна (в даному випадку агресивно насильницька) мотивація. Умови сімейно-побутових злочинів щодо дітей в родині пов'язані з негативними сторонами суперечностей суспільства (економічних, соціальних, моральних, правових і ін.).

У другому розділі «Правові основи запобігання та протидії насильству над дітьми у сім'ї» узагальнено міжнародно-правові стандарти запобігання та протидії насильству над дітьми у сімейній сфері. Здійснено огляд добутоків іноземного досвіду запобігання та протидії насильству над дітьми у сімейній сфері. Також систематизовано законодавчо-нормативні акти України у сфері запобігання насильству над дітьми в сім'ї.

В Україні діють основні закони щодо захисту прав дитини відповідно до вимог міжнародного права, наявне нормативно-правове забезпечення протидії насильству в сім'ї та налагоджений дієвий механізм боротьби з цим негативним явищем. Світовий досвід є актуальним, має практичне значення та, безсумнівно, сприяє виробленню пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правових норм у сфері адміністративно-правового регулювання протидії насильству над дітьми у сімейній сфері в Україні.

У третьому розділі «Запобігання та протидія злочинам і правопорушенням у сімейно-побутовій сфері щодо дітей в Україні: сучасний стан та проблеми» охарактеризовано систему суб'єктів запобігання злочинам та правопорушенням щодо дітей у сімейно-побутовій сфері. Також узагальнено підходи до організації механізму взаємодії суб'єктів запобігання злочинам та правопорушенням щодо дітей у сімейно-побутовій сфері.

Запропоновано з метою запобігання злочинам та правопорушенням щодо дітей у сімейно-побутовій сфері до числа пріоритетних заходів всіх суб'єктів віднести:

– зниження рівня сімейного неблагополуччя за допомогою надання державної допомоги багатодітним, неповним сім'ям, підвищення розміру компенсаційних виплат; введення механізму примусових заходів медичного

характеру від алкоголізму і наркоманії членів соціально неблагополучних сімей; надання необхідної психологічної та педагогічної допомоги у вихованні дітей;

– вдосконалення взаємодії суб'єктів запобігання злочинам та правопорушенням щодо дітей у сімейно-побутовій сфері. Цей напрямок передбачає оптимізацію механізму обміну інформацією між органами, що входять в систему профілактики; встановлення персональної відповідальності за невиконання покладених на них обов'язків; налагодження та оптимізацію взаємодії між органами і установами системи профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх; чітке розмежування функціональних обов'язків між уповноваженими службами; вдосконалення системи психотерапевтичної та соціальної допомоги потерпілому дитині, створення центрів підтримки і захисту дітей-жертв жорстокого поводження;

– крім вищевказаних заходів необхідно більш активно впроваджувати в практику заходи віктимологічної профілактики. Вони, в першу чергу, повинні бути спрямовані на розвиток інституту самозахисту дітей, який надає можливість самостійно ініціювати процес захисту своїх прав та інтересів від неправомірних дій батьків та інших осіб, від яких він знаходиться в матеріальній або іншій залежності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження кримінологічних і кримінально-правових проблем запобігання злочинам та правопорушенням щодо дітей у сімейно-побутовій сфері дозволило сформулювати такі висновки і пропозиції.

1. При дослідженні кримінологічної характеристики злочинів та правопорушень у сімейно-побутовій сфері щодо дітей було доведено, що під сімейно-побутовими насильницькими злочинами слід розуміти сукупність насильницьких злочинів переважно ситуаційного характеру, що вчинені в сімейно-побутовій сфері на ґрунті конфліктних сімейно-побутових стосунків між злочинцем і потерпілим. Криміногенним сімейно-побутовим конфліктам

належить вирішальна роль у генезисі тяжких злочинів, вчинених у сімейно-побутовій сфері, тому вони повинні розглядати не просто як бар'єр (дефект) міжособистісного спілкування, а значно глибше, як наслідок суперечностей сімейно-побутової сфери суспільних відносин, морально-психологічних деформацій, антисуспільної спрямованості окремих особистостей, що йдуть у розріз із суспільно схвальними нормами співжиття, усталеним побутовим устроєм більшості законослухняних громадян і вимогами правопорядку.

2. Аналіз правових основ запобігання та протидії насильству над дітьми у сім'ї показав, що до основних проявів жорстокого поводження з дитиною Конвенція ООН «Про права дитини» 1989 відносить: всі форми фізичного чи психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і бруталного поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання (п.1 ст. 19); економічну експлуатацію та залучення неповнолітнього до будь-яких робіт, що становлять небезпеку для його здоров'я або службовцям перешкодою в одержанні нею освіти, або таким, що завдає шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку (п.1 ст.32); всі форми сексуальної експлуатації та сексуального розбещення (ст. 34); інші форми експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини (ст. 36). Таким чином, Конвенція істотно розширює рамки традиційного розуміння жорстокості, наділяє поняття «жорстоке поводження з дітьми» більш ємним змістом, що виходять за межі традиційного розуміння жорстокого поводження з дорослими особами, що пов'язано з уразливістю, незахищеністю і залежністю дітей від дорослих осіб, а також необхідністю реалізації базового принципу «найкращого забезпечення інтересів дитини».

3. Зазначені приписи Конвенції ООН «Про права дитини» визначають мінімальні стандарти захисту дітей від жорстокого поводження, які повинні знайти відображення в законодавстві всіх держав, що взяли на себе відповідні міжнародні зобов'язання (в тому числі і в законодавстві України), але не виключають можливості встановлення на національному рівні більш широких правових гарантій. При цьому, з огляду на появу нових загроз для безпеки дітей,

пов'язаних з інформаційними технологіями, розвитком транснаціональної організованої злочинності, можна прогнозувати подальше змістовне розширення поняття «жорстокого поводження з дітьми» в міжнародному публічному праві, яке не обійтися без відповідної трансформації національного законодавства країн-членів міжнародної спільноти.

4. Характеристика світового досвіду запобігання злочинам та правопорушенням щодо дітей, в тому числі і у сімейно-побутовій сфері, доводить, що без стабільного і продуманого державного фінансування, досконального знання проблеми, достовірної статистики і реалізації жорсткого контролю за виконанням всіх законів і заходів щодо запобігання насильства та організацією допомоги, покаранням винних неможливо домогтися відчутного зсуву в рішенні завдання дотримання права особистості на свободу від всіх форм насильства. Ця діяльність повинна спиратися на постійну підтримку держави, об'єднувати все суспільство.

5. Аналіз вітчизняного законодавства у сфері запобігання насильству над дітьми в сім'ї свідчить, що в Україні діють основні закони щодо захисту прав дитини відповідно до вимог міжнародного права, наявне нормативно-правове забезпечення протидії насильству в сім'ї та налагоджений дієвий механізм боротьби з цим негативним явищем.

6. Дослідження сучасного стану та проблем запобігання та протидії злочинам і правопорушенням у сімейно-побутовій сфері щодо дітей показало, що на сьогодні в Україні розгорнута діяльність системи суб'єктів запобігання жорстокого поводження з дітьми, де виконуються завдання, відповідно до особливостей їх повноважень, роду діяльності, обсягу та змісту знань, якими вони володіють.

7. Проблем з точки зору конфіденційності є доцільність, корисність та необхідність для постраждалих створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. До нього вноситься вся інформація про випадок з позиції постраждалої особи та кривдника, і особи, яка повідомила про факт злочину. Також фахівці звертають увагу на сумнівну

доцільність повернення адміністративних стягнень у вигляді штрафів за скоєння насильства в сім'ї, які були відмінені у лютому 2016 року.

8. Об'єкти, суб'єкти та зміст профілактичної діяльності багато в чому зумовлюються особливостями детермінації розглянутих посягань на неповнолітніх. Багаточаровість причинного комплексу жорсткого поводження з дітьми, в якому переплітаються детермінанти насильницької, побутової, сімейної, сексуальної злочинності, а також специфічні причини і умови, характерні переважно для аналізованих діянь, передбачають необхідність розробки і послідовної реалізації системи багаторівневих і різних за змістом, спрямованості, суб'єктам здійснення профілактичних заходів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Абдуллаєв В. А. Напрями загальної віктимологічної профілактики злочинів, вчинених у сфері сімейно-побутових відносин / А. В. Абдуллаєв // Студентські наукові студії матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Університетська молодь для сталого майбуття України»(Миколаїв,17-18 листопада 2018 року). – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019.

АНОТАЦІЇ

Кримінологічна характеристика та запобігання злочинів та правопорушень у в сімейно-побутовій сфері щодо дітей. – Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 081 «Право» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

У магістерській роботі здійснено кримінологічну характеристику злочинів та правопорушень у в сімейно-побутовій сфері щодо дітей, а також розглянуто заходи спрямовані на їх запобігання.

Аналіз теоретичних засад дозволив розкрити поняття, форми та прояви злочинів та правопорушень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері щодо

дітей. При дослідженні правових основ запобігання та протидії насильству над дітьми у сім'ї було узагальнено міжнародно-правові стандарти запобігання та протидії насильству над дітьми та добутоків іноземного досвіду запобігання та протидії насильству над неповнолітніми у сімейній сфері. У роботі систематизовано законодавчо-нормативні акти України щодо запобігання насильству над дітьми в сім'ї. Також розглянуто сучасний стан та проблеми запобігання та протидії злочинам і правопорушенням у сімейно-побутовій сфері щодо дітей в Україні. Було охарактеризовано систему суб'єктів та узагальнено механізм взаємодії щодо запобігання злочинам та правопорушенням щодо дітей у сімейно-побутовій сфері.

Ключові слова: діти, сімейно-побутова сфера, злочини та правопорушення, запобігання та протидії насильству над дітьми, система суб'єктів, механізм взаємодії

ANNOTATIONS

Criminological characteristics and prevention of crimes and offenses in the family-household sphere concerning children. – Work on obtaining an educational degree «Master» in specialty 081 «Law» - Petro Mohyla Black Sea National University, Nikolaev, 2019.

In the master's thesis the crimeologic description of crimes and offenses in the family-household sphere concerning children was carried out, and also measures aimed at their prevention were considered.

The analysis of theoretical foundations allowed to reveal the concept, forms and manifestations of crimes and offenses committed in the family-household sphere with regard to children. In studying the legal framework for preventing and combating domestic violence against children, international legal standards for preventing and counteracting violence against children and products of foreign experience in preventing and combating violence against minors in the family sector were generalized. The work systematized legislative and normative acts of Ukraine on the prevention of violence against children in the family. The current state and problems of prevention and

counteraction to crimes and offenses in the family-household sphere concerning children in Ukraine are also considered. The system of subjects was characterized and the mechanism of interaction on prevention of crimes and offenses concerning children in the family-household sphere was generalized.

Keywords: children, family and domestic sphere, crimes and offenses, prevention and counteraction to violence against children, system of subjects, mechanism of interaction